

SPRÁVA O KVALITE OVZDUŠIA V SR 2023

PRÍLOHA

HODNOTENIE KVALITY OVZDUŠIA V ZÓNE BANSKOBYSTRICKÝ KRAJ

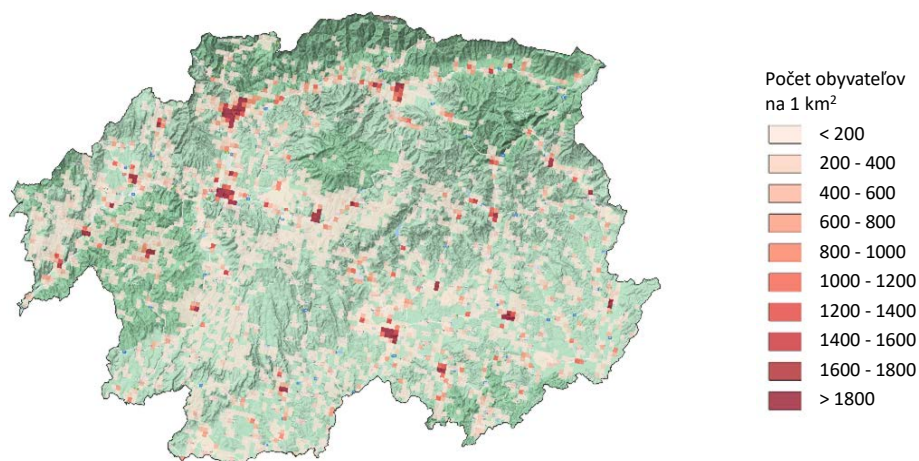
1	POPIS ÚZEMIA BANSKOBYSTRICKÉHO KRAJA Z HĽADISKA KVALITY OVZDUŠIA	2
2	MONITOROVACIE STANICE KVALITY OVZDUŠIA V ZÓNE BANSKOBYSTRICKÝ KRAJ	4
3	ZHODNOTENIE KVALITY OVZDUŠIA V ZÓNE BANSKOBYSTRICKÝ KRAJ	5
3.1	Tuhé častice PM ₁₀ a PM _{2,5}	6
3.2	Oxid dusičitý	9
3.3	Ozón	9
3.4	Benzo(a)pyrén	9
3.5	Rizikové oblasti	11
3.6	Zhrnutie	12

1 POPIS ÚZEMIA BANSKOBYSTRICKÉHO KRAJA Z HĽADISKA KVALITY OVZDUŠIA

Povrch Banskobystrického kraja je prevažne hornatý, pričom horské kotliny na tomto území sa vyznačujú v závislosti od orografie nízkymi rýchlostami vetra a častými teplotnými inverziami, a to najmä v zimnom období. Na severe sa nachádzajú vyššie pohoria Nízke Tatry a výbežky Veľkej Fatry. Pomerne veľkú časť zaberajú stredne vysoké pohoria – Slovenské Rudohorie, Štiavnické vrchy a Krupinská planina v centrálnej časti kraja. Južná časť Banskobystrického kraja sa vyznačuje nižšími nadmorskými výškami – nachádza sa tu Juhoslovenská kotlina a Cerová vrchovina. Najvyšším bodom je Ďumbier (2 046 m n. m.), najnižší leží vo výške 124 m n. m. **Obr. 1.1** znázorňuje priestorové rozloženie hustoty osídlenia v zóne.

Celý Banskobystrický kraj je z hľadiska hodnotenia kvality ovzdušia jednou zónou pre SO₂, NO₂, NO_x, PM₁₀, PM_{2,5}, benzén, polycyklické aromatické uhľovodíky a CO v ovzduší.

Obr. 1.1 Rozloženie hustoty obyvateľstva v zóne Banskobystrický kraj (Zdroj: EUROSTAT, 2018).

Zdroje znečisťovania ovzdušia v zóne Banskobystrický kraj

Dominantným zdrojom znečisťovania ovzdušia v Banskobystrickom kraji je vykurovanie domácností. Problémom sú najmä oblasti, kde je podiel využitia palivového dreva najvyšší, a pritom sa na vykurovanie používajú vykurovacie zariadenia s vysokými emisiami. Podiel tuhého paliva na vykurovaní domácností v rôznych regiónoch kraja je na **Obr. 1.3**. Lokálne najmä vo väčších mestách sa prejavuje aj vplyv cestnej dopravy.

Najfrekvencovanejšie úseky ciest s priemerným počtom vozidiel za 24 hodín podľa Celostátneho sčítania dopravy 2022 a 2023¹ (uvádzame ich cez dominantné cestné spojenie v kraji a mestá tvoriace významné cestné uzly):

- dominantnou z hľadiska intenzity dopravy v kraji je **rýchlostná cesta R1** spájajúca Novú Baňu - Žarnovicu - Žiar nad Hronom - Zvolen - Banskú Bystricu: v okrese Žarnovica 26 419 vozidiel (5 325 nákladných/autobusov (ďalej N/A) a 20 985 osobných áut (ďalej OA)), v okrese Žiar nad Hronom 28 059 vozidiel (6 407 N/A, 21 581 OA), v okrese Zvolen najviac 34 535 vozidiel (7 858 N/A, 26 532 OA) a v Banskej Bystrici pri vstupe do mesta z juhu 53 018 (7 964 N/A, 44 898 OA).

Žiar nad Hronom

- **cesta č. 9** v Žiari nad Hronom: 17 856 vozidiel (1 782 N/A, 15 987 OA) pokračujúca z mesta na severozápad (do Handlovej a Prievidze), po pripojení **cesty R2**: 7 361 vozidiel (2 631 N/A, 6 972 OA);
- **cesta č. 65** zo Žiaru nad Hronom do Kremnice (v okrese Žiar nad Hronom): 9 653 vozidiel (2 631 N/A, 6 972 OA).

Banská Bystrica

- **cesta č. 66** z Banskej Bystrice na východ do Brezna (v okrese Banská Bystrica 32 321 vozidiel, 3 358 N/A, 28 849 OA) sa v Podbrezovej člení: do Brezna smeruje 10 842 vozidiel (1 461 N/A, 9 306 OA) a na Čertovicu 5 833 vozidiel (631 N/A, 5 154 OA);
- **cesta č. 59** na Donovaly: 14 203 vozidiel (2 652 N/A, 11 467 OA).

¹ <https://www.ssc.sk/sk/cinnosti/rozvoj-cestnej-siete/dopravne-inzinerstvo/celostatne-scitanie-dopravy-v-roku-2022-a-2023.ssc>

Zvolen

- **cesta č. 66** zo Zvolena na juh do Krupiny a Dudiniec: v okrese Zvolen 18 354 vozidiel (3 312 N/A, 14 978 OA);
- zo Zvolena na východ do Detvy v okrese Zvolen **cesta č. 16** (34 579 vozidiel, 6 647 N/A, 27 786 OA) a jej pokračovanie rýchlostnou **cestou R2** (15 129 vozidiel, 5 248 N/A, 9 810 OA);
- pokračovanie **cesty č. 16** (vedúcej zo Zvolena) z Detvy na juhovýchod do Lučenca (12 826 vozidiel, 3 093 N/A, 9 685 OA), ktorá (č.16) potom v južnej časti kraja vedie z Lučenca na východ do Rimavskej Soboty a Tornale (9 354 vozidiel, 2 134 N/A, 7 182 OA) a pokračujú rýchlou cestou R2; **cesta č. 71** z Lučenca na juhovýchod do Fiľakova: 5 976 vozidiel (1 116 N/A, 4 834 OA).

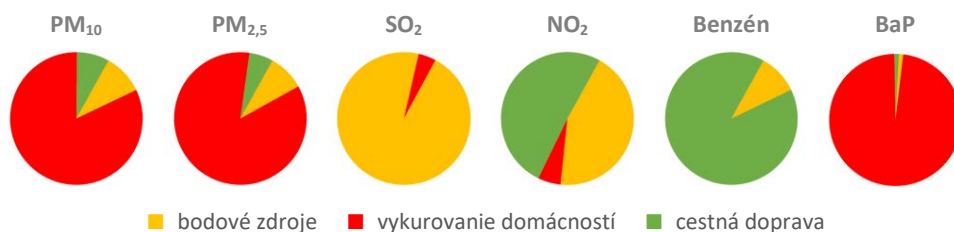
Detva

- **cesta č. 16** v južnej časti Detvy: 9 975 vozidiel (1 398 N/A, 8 511 OA);
- **cesta č. 526** z Detvy na severovýchod do Hriňovej: 7 523 vozidiel (1 137 N/A, 6 277 OA).

Veľký Krtíš

- **cesta č. 527** idúca mestom smer sever-juh: 5 971 vozidiel (429 N/A, 5 501 OA) a **cesta č. 75** (smer východ-západ): 8 736 vozidiel, 847 N/A, 7 810 OA).

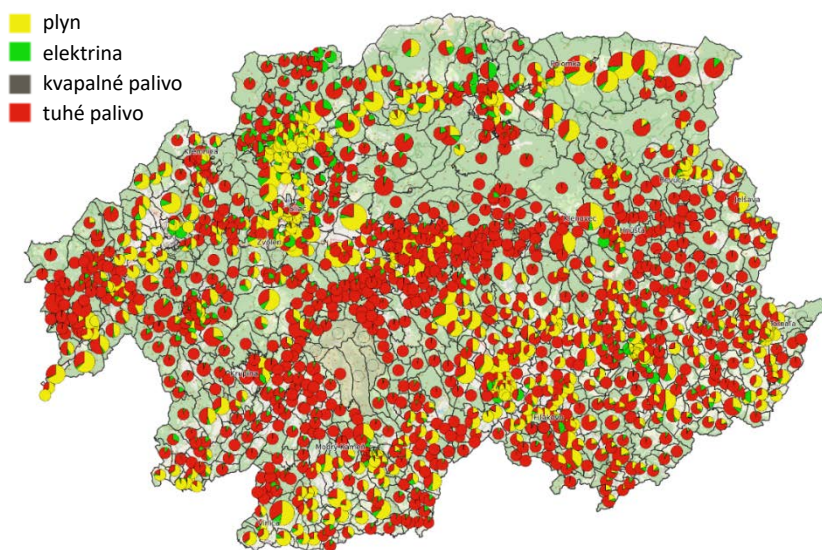
Obr. 1.2 Podiel rôznych druhov zdrojov znečisťovania ovzdušia na celkových emisiách v zóne Banskobystrický kraj.

Poznámka: Stredné a veľké zdroje znečisťovania ovzdušia evidované v databáze NEIS sú označené pre tento účel ako „bodové zdroje“.

Priemyselné zdroje znečisťovania ovzdušia v zóne Banskobystrický kraj sú z hľadiska príspevku k lokálnemu znečisteniu ovzdušia základnými znečisťujúcimi látkami menej významné. V závislosti od meteorologických podmienok sa v tejto zóne môže prejaviť aj vplyv teplární. Významným zdrojom znečistenia ovzdušia v tomto kraji je vykurovanie domácností v prípade tuhých častíc a BaP, ale aj cestná doprava v prípade NO₂ a benzénu.

Obr. 1.3 Podiel rôznych druhov palív na vykurovaní v obciach kraja².

Obr. 1.3 ukazuje podiely druhov palív na vykurovaní rodinných a bytových domov v jednotlivých obciach (resp. základných sídelných jednotkách) Banskobystrického kraja, pričom vidno, že priestorové rozloženie druhov palív nie je geograficky homogénne. V porovnaní s inými kraji je zrejmy relatívne vysoký podiel vykurovania tuhým palivom najmä v oblastiach s dobrou dostupnosťou palivového dreva.

² <https://www.scitanie.sk>

2 MONITOROVACIE STANICE KVALITY OVZDUŠIA V ZÓNE BANSKOBYSTRICKÝ KRAJ

V Banskobystrickom kraji prebieha monitoring kvality ovzdušia na ôsmich lokalitách. Dopravná stanica je v Banskej Bystrici na Štefánikovom nábreží a v Lučenci. Stanica na Zelenej ulici v Banskej Bystrici odráža mestské pozadie, podobne stanice vo Zvolene a Žiari nad Hronom. Mestské pozadové stanice v Jelšave a Hnúšti sledujú najmä vplyv vykurovania domácností vo vidieckom prostredí. Stanica v Žarnovici bola v roku 2023 presťahovaná na inú neďalekú lokalitu s podobným charakterom, ostáva preto kategorizovaná ako predmestská pozadová.

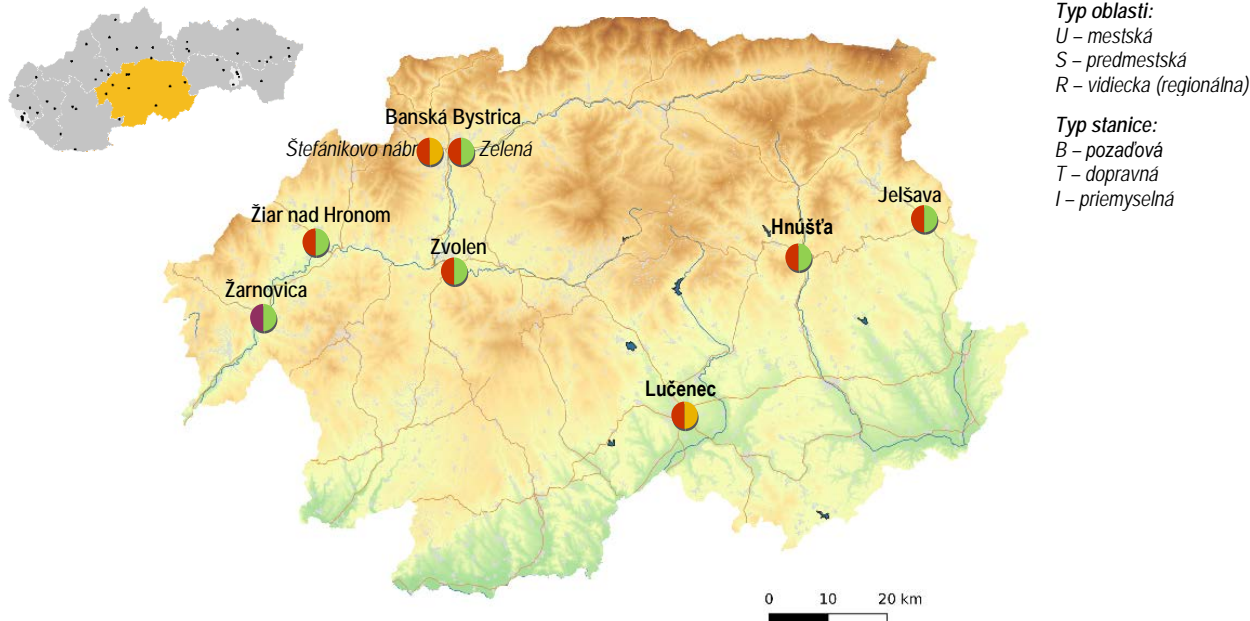
Tabuľka **Tab. 2.1** obsahuje informácie o monitorovacích staniciach kvality ovzdušia v zóne Banskobystrický kraj:

- medzinárodný Eol kód, charakteristiku stanice podľa dominantných zdrojov znečisťovania ovzdušia (dopravná, pozadová, priemyselná), typ oblasti, ktorú daná stanica monitoruje (mestská, predmestská, vidiecka/regionálna) a geografické súradnice;
- monitorovací program. Automatické prístroje kontinuálneho monitoringu poskytujú priemerné hodinové koncentrácie PM₁₀, PM_{2,5}, oxidov dusíka, oxidu siričitého, ozónu, oxidu uhoľnatého a benzénu. Skúšobné laboratórium SHMÚ v rámci manuálneho monitoringu analyzuje ťažké kovy a polycyklické aromatické uhľovodíky. Výsledkom sú priemerné 24-hodinové hodnoty.

Tab. 2.1 Monitorovací program kvality ovzdušia v zóne Banskobystrický kraj.

Zóna Banskobystrický kraj							Monitorovací program												
Okres	Kód Eol	Názov stanice	Typ		Zemepisná		Nadmorská výška [m]	Kontinuálne								Manuálne			
			oblasti	stanice	dĺžka	šírka		PM ₁₀	PM _{2,5}	NO, NO ₂	SO ₂	O ₃	CO	Benzén	Hg	As, Cd, Ni, Pb	BaP		
Banská Bystrica	SK0214A	Banská Bystrica, Štefánikovo nábrežie	U	T	19°09'18"	48°44'06"	346												
Banská Bystrica	SK0263A	Banská Bystrica, Zelená	U	B	19°06'55"	48°44'01"	425												
Revúca	SK0025A	Jelšava, Jesenského	U	B	20°14'26"	48°37'52"	289												
Rimavská Sobota	SK0022A	Hnúšťa, Hlavná	U	B	19°57'06"	48°35'02"	320												
Lučenec	SK0072A	Lučenec, Gemerská cesta	U	T	19°40'33"	48°20'12"	183												
Zvolen	SK0262A	Zvolen, J. Alexyho	U	B	19°09'25"	48°33'30"	321												
Žarnovica	SK0065A	Žarnovica, Dolná	S	B	18°43'10"	48°28'58"	222												
Žarnovica	SK0078A	Žarnovica*	S	B	18°43'04"	48°28'59"	222												
Žiar n/Hronom	SK0268A	Žiar n/Hronom, Jilemnického	U	B	18°50'34"	48°35'59"	296												
Spolu								8	8	5	1	3	2	2	0	2	4		

* Nová lokalita v Žarnovici, po presťahovaní monitorovacej stanice z lokality Žarnovica, Dolná. Merania sú dostupné od decembra 2023.

3 ZHODNOTENIE KVALITY OVZDUŠIA V ZÓNE BANSKOBYSTRICKÝ KRAJ

Táto kapitola obsahuje zhodnotenie kvality ovzdušia v zóne Banskobystrický kraj na základe monitorovania, doplnené o výsledky matematického modelovania pre PM₁₀, PM_{2,5} a benzo(a)pyrén za rok 2023.

Tab. 3.1 Vyhodnotenie znečistenia ovzdušia podľa limitných hodnôt na ochranu zdravia ľudí a smogového varovného systému pre PM₁₀ v zóne Banskobystrický kraj – 2023.

Znečisťujúca látka	Ochrana zdravia									IP ²⁾	VP ²⁾
	SO ₂		NO ₂		PM ₁₀		PM _{2,5}	CO	Benzén	PM ₁₀	PM ₁₀
	1 h	24 h	1 h	1 rok	24 h	1 rok	1 rok	8 h ¹⁾	1 rok	12 h	12 h
Parameter	počet prekročení	počet prekročení	počet prekročení	priemer	počet prekročení	priemer	priemer	priemer	priemer	trvanie prekročenia [h]	trvanie prekročenia [h]
Limitná hodnota [µg·m ⁻³]	350	125	200	40	50	40	20	10 000	5	100	150
Maximálny počet prekročení	24	3	18		35						
Banská Bystrica, Štefánik. nábr.	0	0	0	22	18	24	13	1 696	0,49	52	8
Banská Bystrica, Zelená			0	8	1	14	11			0	0
Jelšava, Jesenského			0	7	42	28	20			28	0
Hnúšťa, Hlavná					1	19	13			0	0
Lučenec, Gemerská cesta			0	14	9	21	15	1 267	0,34	0	0
Zvolen, J. Alexyho					4	17	13			0	0
Žarnovica ³⁾			0	11	15	21	19			0	0
Žiar n/H, Jilemnického					0	14	10			0	0

≥ 90 % platných meraní

Červenou farbou je vyznačené prekročenie limitnej hodnoty.

¹⁾ maximálna osemhodinová koncentrácia

²⁾ IP, VP – trvanie prekročenia (v hodinách) informačného prahu (IP) a výstražného prahu (VP) pre PM₁₀

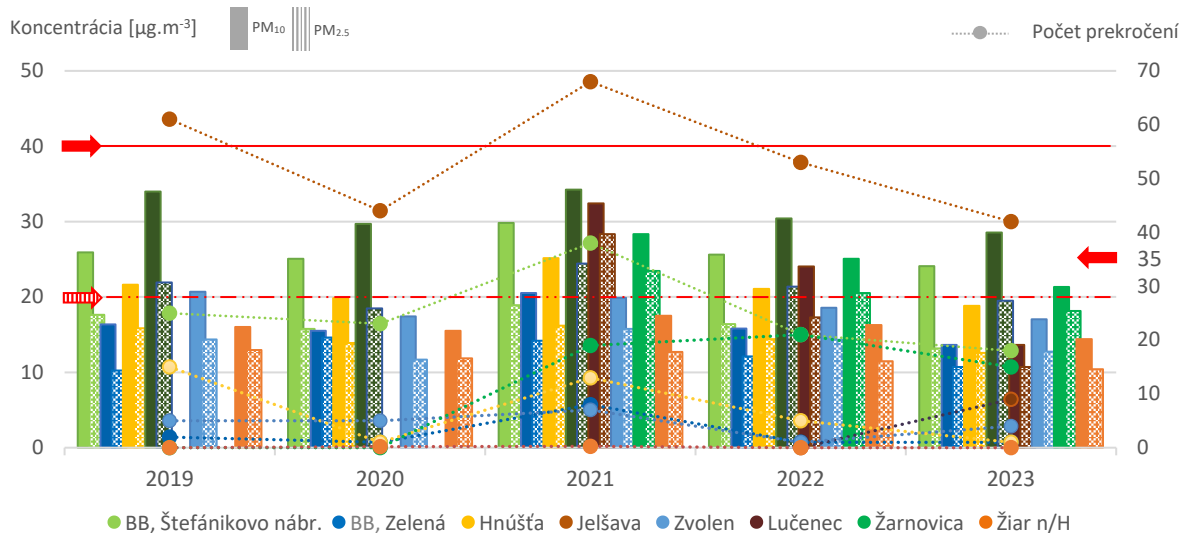
³⁾ Monitorovacia stanica v Žarnovici bola premiestnená, meranie nepokrýva obdobie od 11. 10. 2023 do 5. 12. 2023. Údaje v tabuľke sú získané zahrnutím oboch lokalít v Žarnovici, nedosahujú však minimálny požadovaný podiel platných potrebný pre hodnotenie.

V súlade s Prílohou č.1 k Vyhláške MŽP SR č. 250/2023 Z. z. o kvalite ovzdušia bol na monitorovacích staniciach okrem AMS Žarnovica vyžadovaný podiel platných hodnôt dodržaný.

3.1 Tuhé častice PM₁₀ a PM_{2,5}

Obr. 3.1 zobrazuje priemerné ročné koncentrácie PM₁₀, PM_{2,5} a počet dní s priemernou dennou koncentraciou PM₁₀ nad 50 µg·m⁻³ podľa výsledkov meraní na monitorovacích staniciach v zóne Banskobystrický kraj v rokoch 2019 – 2023.

Obr. 3.1 Priemerné ročné koncentrácie PM₁₀, PM_{2,5} a počet prekročení dennej limitnej hodnoty PM₁₀.

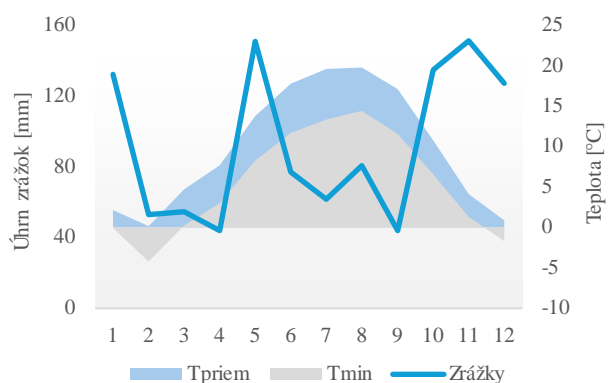

Šípky znázorňujú limitné hodnoty, **červená pruhovaná** PM_{2,5} (priemerná ročná koncentrácia: 20 µg·m⁻³); **červená vľavo** PM₁₀ (priemerná ročná koncentrácia: 40 µg·m⁻³) a **červená vpravo** počet prekročení (priemerná denná koncentrácia PM₁₀ 50 µg·m⁻³ sa nesmie prekročiť viac než 35-krát za kalendárny rok).

Limitnú hodnotu pre počet prekročení (maximálne 35) priemernej dennej koncentrácie PM₁₀ presiahla v roku 2023 iba Jelšava (42 prekročení), kde bola situácia mierne priaznivejšia než v roku 2022, v ktorom mala Jelšava 53 prekročení. Dopravná stanica v Banskej Bystrici v roku 2023 ani v roku 2022 nezaznamenala prekročenie limitnej hodnoty pre priemernú dennú koncentráciu PM₁₀. Prekročenie bolo zaznamenané naposledy v roku 2021, keď lokalitu ovplyvňovala stavebná činnosť v blízkosti stanice. Limitná hodnota pre priemernú ročnú koncentráciu PM₁₀ (40 µg·m⁻³) v zóne Banskobystrický kraj nebola prekročená.

Kvalitu ovzdušia určujú nielen emisie (množstvo znečisťujúcich látok, ktoré sa dostávajú do ovzdušia), ale aj meteorologické parametre – teplotné zvrstvenie, veterné pomery, zrážky, rozptylové podmienky v rôznych tlakových útvaroch, či na atmosférických frontoch. V súčasných podmienkach, keď je na väčšine monitorovaných lokalít problém najmä počas chladného polroka spôsobený emisiami z vykurovania domácností tuhým palivom, teplota vzduchu, ktorá určuje nároky na vykurovanie, je jedným z parametrov, ktoré nepriamo ovplyvňujú znečistenie. Tento jednoduchý predpoklad potvrdzuje aj porovnanie minimálnej teploty (**Obr. 3.2**) s maximálnymi koncentraciami PM (**Obr. 3.4**). Najnižšie priemerné mesačné teploty boli v roku 2023 namerané v priebehu februára. Absolútne minimá boli vo februári zaznamenané v dolinách a kotlinách stredného Slovenska – napríklad v Brezne bola 7. 2. 2023 nameraná minimálna teplota -22,5 °C. Výskyt nízkych teplôt pokračoval vo februári iba niekoľko dní, situáciu však komplikoval takmer počas 2/3 mesiaca aj dlhodobý vplyv tlakových výší s nepriaznivými rozptylovými podmienkami.

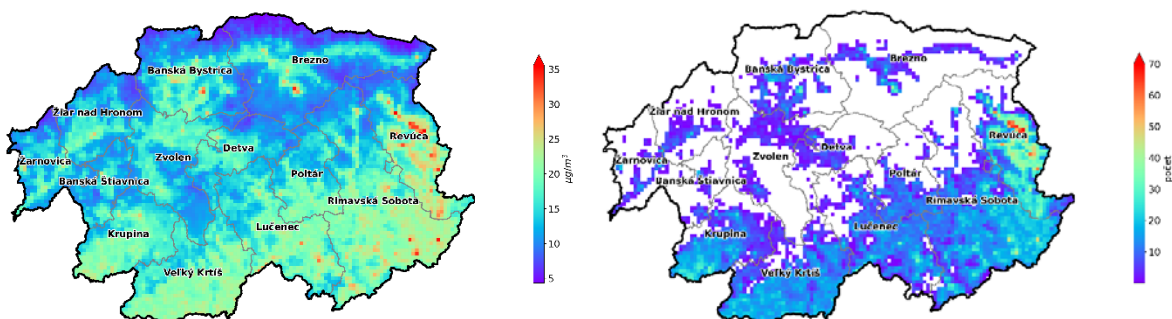
Obr. 3.2 Mesačné úhrny zrážok, priemerné a minimálne teploty (údaje pochádzajú zo Banská Bystrica, Zelená).

Podobné anticyklonálne situácie sa v roku 2022 vyskytli v marci, boli však navyše sprevádzané prenosom prachu zo suchých oblastí. V roku 2023 boli maximálne hodnoty PM_{10} aj $PM_{2,5}$ namerané vo februári a v decembri (Obr. 3.4), vo februári boli však hodnoty PM_{10} na väčšine staníc vyššie, pričom väčšina prekročení dennej limitnej hodnoty pre PM_{10} sa vyskytla práve vo februári. V decembri bola v zóne dosiahnutá maximálna denná koncentrácia v Jelšave (17. 12. 2024: $86 \mu\text{g}\cdot\text{m}^{-3}$). Hoci najvyššia priemerná denná koncentrácie PM_{10} bola zaznamenaná v Banskej Bystrici na Štefánikovom nábr. (10. 2. 2023 s hodnotou $121,6 \mu\text{g}\cdot\text{m}^{-3}$), najviac prekročení dennej limitnej hodnoty mala Jelšava, a to v decembri. Na základe predbežného vyhodnotenia výstupov modelu CAMS môžeme prírodným zdrojom pripísať v Jelšave 2 prekročenia PM_{10} z celkovo nameraných 42 prekročení v roku 2023. Na ostatných staniciach v zóne by sa po odpočítaní podielu prírodných zdrojov počet prekročení neznížil.

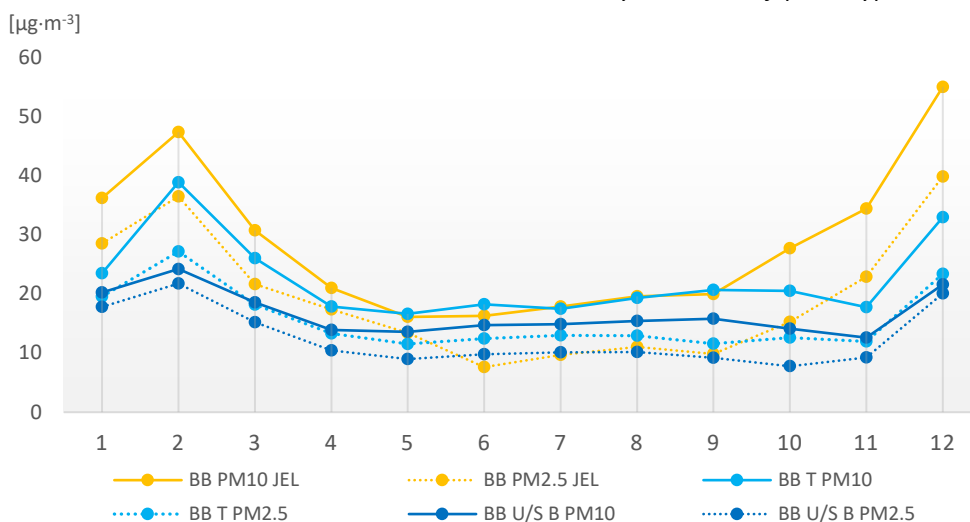
Na Obr. 3.3 a Obr. 3.5 sú výsledky modelovania pre PM_{10} a $PM_{2,5}$, vypočítané pre rok 2023 pomocou modelu RIO upraveného následne pomocou regresnej IDW-R metódy (podrobnejšie v Kapitole 4 Správy o kvalite ovzdušia v SR za rok 2023).

Obr. 3.3 Priemerná ročná koncentrácia PM_{10} (vľavo) a počet prekročení limitnej dennej hodnoty PM_{10} (vpravo) v roku 2023.

Obr. 3.4 porovnáva mesačný priemer PM_{10} a $PM_{2,5}$ dopravných staníc v kraji, pričom hodnoty pre dve stanice s najvyššími koncentraciami – Banská Bystrica, Štefánikovo nábr. a Jelšava sú uvedené spolu.

Obr. 3.4 Priemerné mesačné koncentrácie PM_{10} a $PM_{2,5}$ v Banskobystrickom kraji podľa typu stanice.

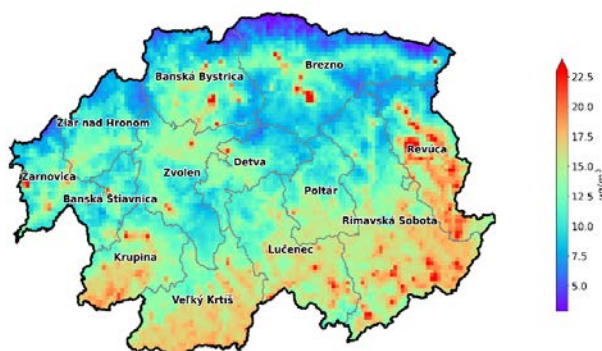
T PM_{10} a T $PM_{2,5}$ – priemer mesačných koncentrácií PM_{10} a $PM_{2,5}$ na dopravných staniciach Banská Bystrica, Štef. nábr. a Lucenec; **U B PM_{10} a U B $PM_{2,5}$** – priemer mesačných koncentrácií PM_{10} a $PM_{2,5}$ na mestských pozadových staniciach Banská Bystrica, Zelená; Hnúšťa; Zvolen a Ziar n/Hronom; **PM_{10} JEL a $PM_{2,5}$ JEL** – priemerná mesačná koncentrácia PM_{10} a $PM_{2,5}$ na mestskej pozadovej stanici Jelšava.

Vysoké koncentrácie PM_{2,5} sú rizikové najmä pre ich nepriaznivý vplyv na ľudské zdravie. V Jelšave priemerná ročná koncentrácia PM_{2,5} dosiahla práve limitnú hodnotu (20 µg·m⁻³). Rovnako ako pri PM₁₀, aj pre PM_{2,5} sme zaznamenali vysoké koncentrácie najmä vo februári, v ktorom sa prejavili okrem pretrvávajúcich nárokov na vykurovanie aj opakované nepriaznivé rozptylové podmienky počas anticyklonálnych situácií³, ktoré sa vyskytovali s krátkou prestávkou približne od 6. do 18. 2. 2023.

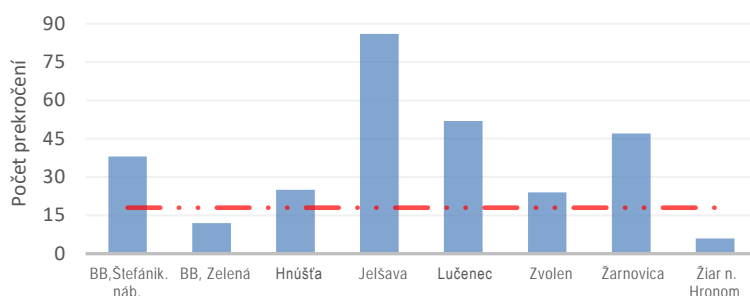
V apríli 2024 bola schválená smernica Európskeho parlamentu a Rady o kvalite okolitého ovzdušia a čistejšom ovzduší v Európe⁴, obsahujúca výhľadový cieľ a nové EÚ limity pre znečisťujúce látky v ovzduší, ktoré majú členské štáty EÚ dosiahnuť (t. j. neprekročiť ich hodnotu) do 1. januára 2030. Keď porovnáme hodnoty PM₁₀ v r. 2023 vzhľadom na tento cieľ, vidíme, že nový EÚ limit 20 µg·m⁻³ pre priemernú ročnú koncentráciu PM₁₀ (ktorý sa má dosiahnuť do 1. 1. 2030) by bol prekročený na dopravnej stanici v Banskej Bystrici a Lučenci a na mestskej pozaďovej stanici v Jelšave. Monitorovacia stanica v Žarnovici bola v priebehu roku 2023 z technických príčin presťahovaná na inú lokalitu podobného charakteru. Hoci merania v Žarnovici nepokrývajú celý rok 2023, je pravdepodobné, že priemerná ročná koncentrácia PM₁₀ by pri požadovanom počte meraní v Žarnovici tiež prekročila hodnotu 20 µg·m⁻³.

Ako je už uvedené vyššie pre PM₁₀, aj pre znečisťujúcu látku PM_{2,5} bolo uskutočnené modelovanie kvality ovzdušia. Mapa na Obr. 3.5 je výstupom modelu RIO v kombinácii s IDW-R.

Obr. 3.5 Priemerné ročné koncentrácie PM_{2,5}.

Obr. 3.6 Počet dní s priemernou dennou koncentráciou PM_{2,5} > 25 µg·m⁻³ v r. 2023 – vyhodnotenie vzhľadom na novo zavedený EÚ limit*.

* Podľa nového EÚ limitu, ktorý začne platiť 1.1.2030, priemerná denná koncentrácia PM_{2,5} nesmie prekročiť 25 µg·m⁻³ viac ako 18 krát za rok.

Obr. 3.6 zachytáva koncentrácie PM_{2,5} vzhľadom na nový EÚ limit, ktorý bude platiť od 1. januára 2030. V tomto prípade novo zavedený EÚ limit určuje, že denná priemerná koncentrácia PM_{2,5} (25 µg·m⁻³) sa nemá prekročiť viac ako 18-krát za kalendárny rok. Túto limitnú hodnotu by v Banskobystrickom kraji splnila iba stanica v Žiari nad Hronom a mestská pozaďová stanica v Banskej Bystrici na Zelenej ulici.

Nový EÚ limitnú hodnotu 10 µg·m⁻³ – čo sa má dosiahnuť do 1. 1. 2030 – pre priemernú ročnú koncentráciu PM_{2,5} by tesne splnila v r. 2023 len stanica v Žiari nad Hronom.

³ <https://www.shmu.sk/sk/?page=8>

⁴ <https://www.europarl.europa.eu/news/sk/press-room/20240419IPR20587/zneistenie-ovzdušia-parlament-prijal-zakon-prevysiu-kvalitu-ovzdušia>

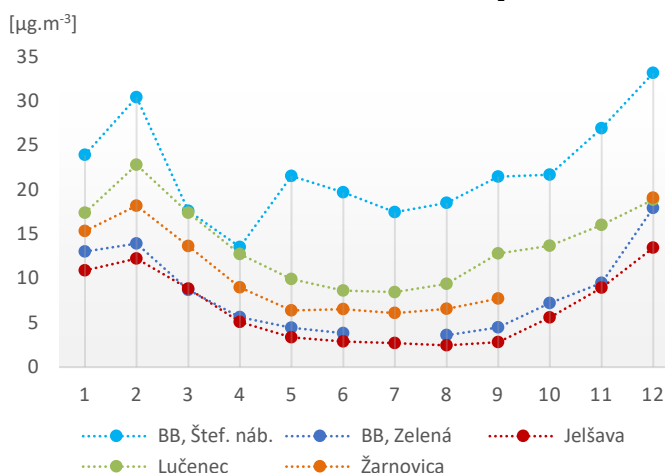
3.2 Oxid dusičitý

Monitoring oxidu dusičitého prebieha v zóne na piatich staniciach. Limitná hodnota pre priemernú ročnú ani hodinovú koncentráciu nebola prekročená na žiadnej stanici, najvyššia priemerná ročná koncentrácia nedosahovala ani 2/3 limitnej hodnoty. Priemerné mesačné koncentrácie pre jednotlivé stanice sa nachádzajú na Obr. 3.7. Februárové maximum, ktoré sa prejavilo najmä na dopravných staniciach v Banskej Bystrici a v Lučenci bolo pravdepodobne zapríčinené nepriaznivými rozptylovými podmienkami, ktoré priniesol prechod viacerých anticyklón nad našim územím.

Priemerné ročné koncentrácie NO₂ na mestských pozadových staniciach v Banskobystrickom kraji presiahli 10 µg·m⁻³ na všetkých monitorovacích staniciach okrem AMS Jelšava a Banská Bystrica, Zelená. Táto úroveň NO₂ (10 µg·m⁻³) predstavuje odporúčanie WHO (z r. 2021). Vo všeobecnosti platí, že odporúčania WHO sú výrazne prísnejšie než limity EÚ.

Novú EÚ limitnú hodnotu pre priemernú ročnú koncentráciu NO₂ (20 µg·m⁻³) – ktorá sa má dosiahnuť do 1. 1. 2030 – schválenú Európskym parlamentom v apríli 2024⁵, by prekročila dopravná stanica v Banskej Bystrici.

Obr. 3.7 Priemerné mesačné koncentrácie NO₂.

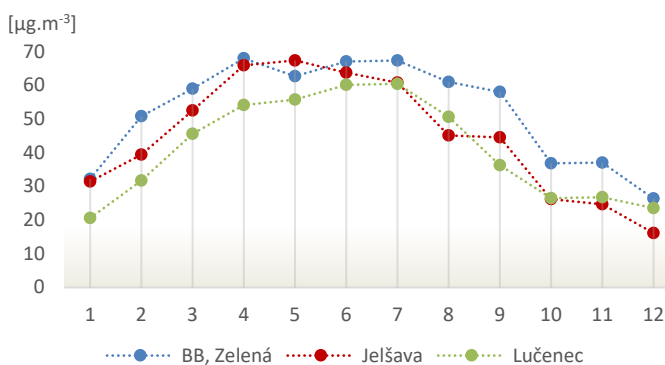
3.3 Ozón

Monitoring ozónu prebieha na troch monitorovacích staniciach, a to v krajskom meste Banská Bystrica, Zelená, v Jelšave a Lučenci.

Najvyššie koncentrácie prízemného ozónu sa vyskytujú spravidla v teplých mesiacoch s vysokou intenzitou slnečného svitu, čo je podmienené fotochemickou reakciou, pri ktorej vzniká ozón (Obr. 3.8).

V Banskobystrickom kraji sme v roku 2023 nezaznamenali prekročenie informačného ani výstražného prahu pre prízemný ozón.

Obr. 3.8 Priemerné mesačné koncentrácie O₃.

3.4 Benzo(a)pyrén

Benzo(a)pyrén sa v Banskobystrickom kraji monitoruje v jednej mestskej a dvoch predmestských pozadových staniciach (v Banskej Bystrici, Zelená, v Jelšave a od r. 2021 aj v Žarnovici) a na dopravnej stanici v Banskej Bystrici, na Štefánikovom nábreží.

⁵ [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/747087/EPRS_BRI\(2023\)747087_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/747087/EPRS_BRI(2023)747087_EN.pdf)

V roku 2023 bola cieľová hodnota prekročená na všetkých hodnotených lokalitách s výnimkou stanice Banská Bystrica, Zelená (Tab. 3.2). Hodnoty v Žarnovici kvôli presunu stanice nedosahujú potrebný počet platných dát. Keďže výpadok meraní bol však v priebehu vykurovacej sezóny, dá sa preto predpokladať, že aj na tejto stanici by bola cieľová hodnota prekročená. V zimných mesiacoch sú hodnoty BaP v Žarnovici podobne ako v Jelšave alarmujúco vysoké (Obr. 3.9).

Priemerná ročná koncentrácia BaP v Jelšave je viac než trojnásobkom cieľovej hodnoty. Najvyššie koncentrácie boli namerané v januári (2. 1. 2022 v Jelšave 16,5 ng·m⁻³ a 24. 1. 2022 v Žarnovici 14 ng·m⁻³).

Tab. 3.2 Priemerné ročné koncentrácie benzo(a)pyrénu v rokoch 2018–2023.

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Cieľová hodnota [ng·m ⁻³]	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Horná medza na hodnotenie [ng·m ⁻³]	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
Dolná medza na hodnotenie [ng·m ⁻³]	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
Banská Bystrica, Štefánikovo nábrežie	2,1	1,7	1,6	1,7	1,4	1,2
Banská Bystrica, Zelená		1,1	1,2	1,3	0,9	0,9
Jelšava, Jesenského	3,9	4,0	3,0	2,8	2,7	3,4
Žarnovica				2,2	2,7	*1,9

≥ 90 % platných meraní

* premiestnenie stanice, výpadok v novembri a menej meraní v decembri, 82 % platných meraní

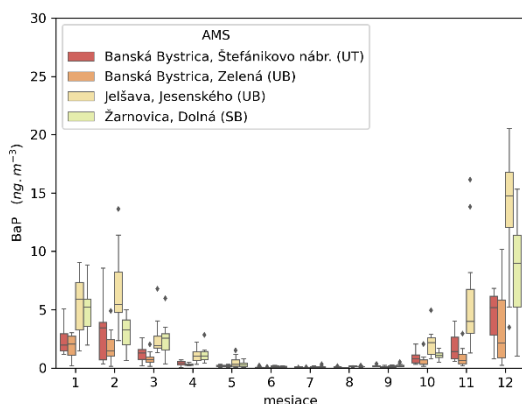
Červenou farbou je vyznačené prekročenie cieľovej hodnoty v prípade, že na stanici bolo v danom roku dostatok (≥ 90 %) platných meraní.

Najvýraznejším zdrojom benzo(a)pyrénu je vykurovanie domácností tuhým palivom, najmä nedostatočne vysušeným drevom, resp. nevhodným palivom (rôzne druhy odpadu). Moderné vykurovacie zariadenia dosahujú pri správnej údržbe a prevádzke relatívne nízke emisie. V problémových oblastiach sa však pravdepodobne používajú moderné kotle len v malej miere, čo súvisí s výrazným zastúpením nízkoprijímových domácností v týchto lokalitách.

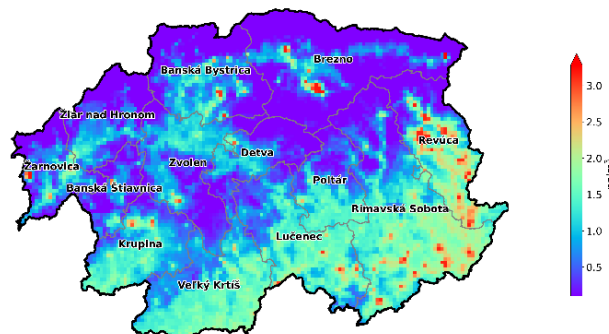
V Jelšave, ktorá sa dlhodobo vyznačuje zníženou úrovňou kvality ovzdušia, boli vzorky na analýzu polycyklických aromatických uhľovodíkov odoberané každý druhý a na ostatných staniciach každý tretí deň. Na Obr. 3.9 vidíme, že najvyššie koncentrácie (hodnoty nad 7 ng·m⁻³) boli merané iba v Jelšave a v Žarnovici, a to v decembri.

Obr. 3.10 znázorňuje priemernú ročnú koncentráciu podľa výstupov matematického modelovania. V oblastiach s extrémne nepriaznivými rozptylovými podmienkami, akou je Jelšava, predstavuje znečistenie ovzdušia touto látkou s karcinogénnymi účinkami výrazný problém.

cObr. 3.9 Výsledky meraní benzo(a)pyrénu v roku 2023.

Obr. 3.10 Priemerná ročná koncentrácia benzo(a)pyrénu podľa výstupu modelu RIO, IDW-R (2023).

3.5 Rizikové oblasti

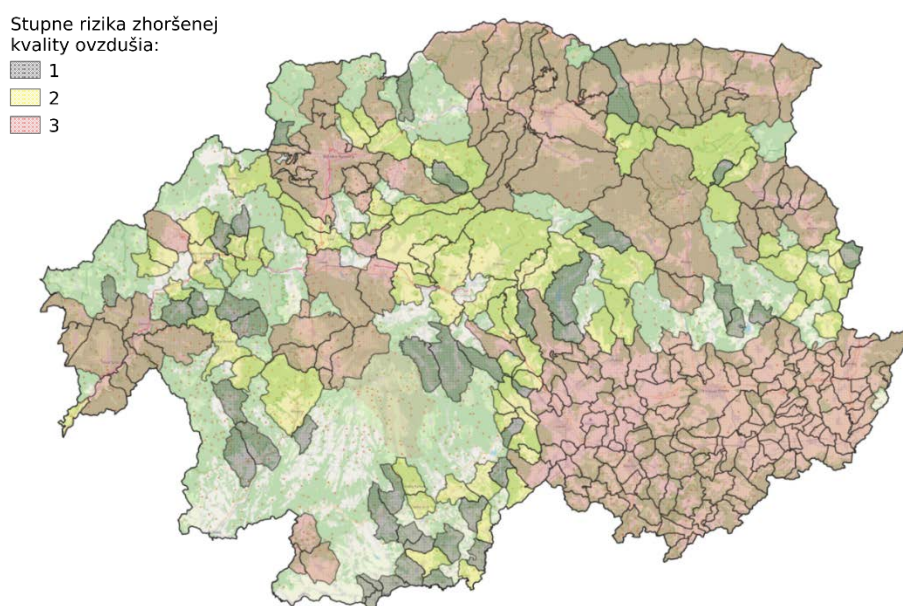
Obr. 3.11 zobrazuje obce ohrozené zhoršenou kvalitou ovzdušia, určené Metódou integrovaného posúdenia obcí⁶. Stupeň 3 zodpovedá najvyššej pravdepodobnosti ohrozenia znečistením ovzdušia. Metodika zahŕňa mieru vykurovania domácností tuhým palivom, vplyv zhoršených rozptylových podmienok z krátkodobého aj dlhodobého hľadiska, výsledky chemicko-transportného modelu CMAQ, interpolačného modelu RIO a výsledky modelovania s vysokým rozlíšením modelom CALPUFF na vybraných doménach s predpokladom zhoršenej kvality ovzdušia.

Obciam, na území ktorých bola podľa modelovania s vysokým priestorovým rozlíšením prekročená limitná hodnota pre PM, NO₂ alebo cieľová hodnota pre BaP, bol automaticky priradený rizikový stupeň 3, podobne ako obciam, kde bolo prekročenie limitnej či cieľovej hodnoty zistené meraním. Zoznam obcí a ich rizikových stupňov je na web stránke SHMÚ⁷.

Zóny a aglomerácie, ktoré obsahujú aspoň jednu obec s rizikovým stupňom 3, vypracujú Program na zlepšenie kvality ovzdušia. V tomto zmysle zodpovedajú obce s rizikovým stupňom 3 oblastiam riadenia kvality ovzdušia. Opatrenia na zníženie emisií však musia byť vykonané v takto vyčlenenej zóne vo všetkých obciach, ktorých rizikový stupeň je 2 alebo 3, v ideálnom prípade aj v obciach s rizikovým stupňom 1.

Hodnotenie pomocou Metódy integrovaného posúdenia má za cieľ vymedziť oblasti, kde je potrebné zamerať opatrenia na zlepšenie kvality ovzdušia. Vzhľadom na rozmiestnenie zdrojov znečisťovania vzdušia a s ohľadom na mikroklimatické charakteristiky územia je pravdepodobné, že v rizikovej oblasti sa miera znečistenia na rôznych lokalitách líši. Predstavu o priestorovom rozložení znečistenia ovzdušia poskytujú výsledky modelovania s vysokým rozlíšením, ktoré sú postupne dopĺňané na web stránke SHMÚ⁸.

Obr. 3.11 Rizikové obce určené metódou integrovaného posúdenia.

⁶ Štefánik, D., Krajčovičová, J.: *Metóda integrovaného posúdenia obcí vzhľadom na riziko nepriaznivej kvality ovzdušia*, Slovenský hydrometeorologický ústav, 2023, dostupné na <https://www.shmu.sk/sk/?page=996>

⁷ <https://www.shmu.sk/sk/?page=2768>

⁸ <https://www.shmu.sk/sk/?page=2699>

3.6 Zhrnutie

Cieľová hodnota pre priemernú ročnú koncentráciu benzo(a)pyrénu bola prekročená v Jelšave a v Banskej Bystrici na Štefánikovom nábreží. Vysoké hodnoty benzo(a)pyrénu boli namerané aj v Žarnovici (5 denných vzoriek zo Žarnovice malo koncentráciu benzo(a)pyrénu vyššiu než $10 \text{ ng}\cdot\text{m}^{-3}$), pre túto stanicu však v roku 2023 nehodnotíme priemernú ročnú koncentráciu voči cieľovej hodnote, keďže merania nepokrývali celý rok. Priemerná ročná koncentrácia benzo(a)pyrénu na monitorovacej stanici v Banskej Bystrici na Zelenej ulici ostala opäť tesne pod cieľovou hodnotou.

Limitná hodnota pre priemernú dennú koncentráciu PM_{10} bola prekročená na monitorovacej stanici Jelšava, Jesenského.

Nové limitné hodnoty, ktoré začnú platiť od roku 2030, by boli v Banskobystrickom kraji prekročené na väčšine staníc. Najvýraznejším problémom je $\text{PM}_{2,5}$ - iba AMS v Žiari nad Hronom by v roku 2023 neprekročila limitnú hodnotu. Naopak, novú limitnú hodnotu pre NO_2 by prekročila iba dopravná stanica v Banskej Bystrici na Štefánikovom nábreží.

Znečistenie ovzdušia je výrazné najmä v slabo ventilovaných oblastiach s častým výskytom teplotných inverzií. Dominantným zdrojom je vykurovanie domácností tuhým palivom, pravdepodobne často nedostatočne vysušeným drevom, prípadne rôznymi druhmi odpadu, pri využití vykurovacích zariadení s vysokými emisiami.

Lokality s vyššími hodnotami znečisťujúcich látok, najmä BaP, sa vyskytujú v uzavretých horských údoliach. Situáciu ovplyvňuje aj sociálne zloženie obyvateľstva, ktorému ekonomická situácia neumožňuje nákup a prevádzku nízkoemisných vykurovacích zariadení.

Pri analýze dlhodobého vývoja znečistenia v *Banskobystrickom kraji* vidíme síce zlepšenie v porovnaní so stavom pred niekoľkými desaťročiami, v posledných rokoch však hodnoty skôr kolíšu v závislosti od meteorologických podmienok. Ilustráciou sú vysoké hodnoty namerané v studenom januári 2017, či v menšej miere počas anticyklonálnych situácií s nepriaznivými rozptylovými podmienkami v kombinácii s diaľkovým prenosom prachu zo suchých oblastí v marci roku 2022. Z tohoto hľadiska bol rok 2023 rokom priaznivým. Najvyššie hodnoty boli namerané počas februára a decembra.

Prekročenie limitnej hodnoty pre SO_2 , NO_2 , CO a benzén, ani prekročenie limitnej hodnoty pre priemernú ročnú koncentráciu PM_{10} a $\text{PM}_{2,5}$ v roku 2023 v Banskobystrickom kraji namerané nebolo.